

ПРЕДИКТИВНЕ ПРАВОСУДДЯ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ

PREDICTIVE JUSTICE IN ADMINISTRATIVE JUDICIARY OF UKRAINE

Лисенко Д.А., студентка III курсу

*Інститут прокуратури та кримінальної юстиції
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

Здійснення правосуддя в сучасну епоху характеризується великою кількістю викликів. Одним із таких викликів є використання в рамках цього процесу інформаційних технологій, включно і з технологіями штучного інтелекту в рамках предиктивного правосуддя.

Особливу актуальність дана проблематика отримує в контексті адміністративної юстиції, зважаючи на більшу вірогідність зловживань у цій сфері. У даній статті робиться загальний огляд основних засад функціонування технологій предиктивного правосуддя в умовах здійснення адміністративного судочинства. Метою даної статті є окреслення базових концептів предиктивної юстиції в адміністративному праві та стимулювання подальшої наукової дискусії щодо них. Ціль даного дослідження полягає у виокремленні практичних та теоретичних аспектів даної технології у її динаміці та формулюванні вихідних положень етичних аспектів її функціонування в рамках адміністративної юстиції.

У статті зроблено визначення поняття предиктивного правосуддя та розглянуті основні технічні засади його функціонування, проведено компаративний аналіз практичного використання предиктивного правосуддя в рамках різних правових систем. Також висвітлено проблематику співставлення особливостей функціонування систем предиктивного правосуддя із загальними принципами права, галузевими принципами адміністративного судочинства, проведено відбір тих принципів, існування та функціонування яких буде змінюватися у разі використання предиктивного правосуддя.

У статті проаналізовано та висвітлено європейський та світовий доктринальний доробок з цієї тематики. У результаті наукового осмислення даної проблематики робиться висновок про наявність двох основних правил впровадження предиктивного правосуддя – таке впровадження повинно бути прозорим та змістовно нейтральним відносно інтересів передусім сторін судового спору. Крім того, в рамках висновків робиться логічна прив'язка даних правил до принципів процесуальної справедливості та змагальності адміністративного процесу, що є вагомим чинником на користь їх практичної значущості.

Ключові слова: штучний інтелект, предиктивне правосуддя, адміністративний процес, адміністративне судочинство, принципи.

The administration of justice in the modern era is characterized by a large number of challenges. One of such challenges is the use of information technology in this process, including artificial intelligence technology in predictive justice.

This issue is especially relevant in the context of administrative justice, given the greater likelihood of abuse in this area. This article provides an overview of the basic principles of functioning of predictive justice technologies in the context of administrative proceedings. The purpose of this article is to outline the basic concepts of predictive justice in administrative law and stimulate further scientific discussion on them. The aim of this study is to identify practical and theoretical aspects of this technology in its dynamics and to formulate the initial provisions of the ethical aspects of its operation within the framework of administrative justice.

The article defines the concept of predictive justice and considers the basic technical principles of its operation, a comparative analysis of the practical use of predictive justice in various legal systems. The problems of comparing the peculiarities of the functioning of predictive justice systems with the general principles of law, sectoral principles of administrative justice are highlighted, the selection of those principles, the existence and functioning of which will change in case of use predictive justice technologies.

The article analyzes and highlights the European and world doctrinal achievements on this topic. As a result of scientific understanding of this issue, it is concluded that there are two basic rules for the implementation of predictive justice - such implementation should be transparent and substantively neutral in relation to the interests of the parties to the dispute. In addition, the conclusions logically link these rules to the principles of procedural fairness and adversarial nature of the administrative process, which is an important factor in favor of their practical significance.

Key words: artificial intelligence, predictive justice, administrative process, administrative proceedings, principles.

Вступ. Взаємодія технологічного прогресу та соціальних феноменів в широкому сенсі є одним з основних чинників розвитку обох цих світів. Характер такої взаємодії можна визначити як «взаємовплив», який відображає пристосування технологічного до соціального і навпаки. Технології впливають на швидкість і зміст суспільних відносин, змушуючи одні соціальні процеси відходити у минуле, а інші – трансформуватися до непізаного вигляду. У свою чергу, потреба у комунікації як базовому суспільному процесі породжує попит на технології, що здатні якісно таку комунікацію покращувати.

Розглядувана нами тематика являє собою яскравий приклад взаємодії другого типу – соціальний процес породжує необхідність якісно нового його технологічного забезпечення. Право як соціальний конструкт є цінністю за умови його відповідності певній системі критеріїв, які кристалізують уявлення конкретного суспільства про справедливе співіснування. Це може бути виражено в універсальній системі, що має назву верховенство права, яка породжує цілу низку вимог до правової системи, однією з яких є правова визначеність. У свою чергу, одним із ключових аспектів правової визначеності є концепція передбачуваності, що конкретизується, насамперед у вимогах до правозастосування відповідати певному рівню розумних сподівань учасників соціальної

взаємодії, впорядкованої правом, щодо результатів такої взаємодії.

Поява нових інформаційних технологій, зокрема, нейромереж із можливістю машинного навчання, що є практичним втіленням концепції штучного інтелекту, дозволяє долати вищезначені труднощі та відкриває простір для появи нового технологічного концепту юридичної системи – предиктивної юстиції.

Даний концепт передбачає як технологію, що дозволяє з високим ступенем вірогідності передбачати судові рішення, яке приймають професійні судді, так і технологію, яка безпосередньо може стати суддею та вирішувати правові спори на основі власно вироблених алгоритмів. Крім того, до нього можна також віднести галузь знань, що концентрується на впливі даної технології на юридичну реальність та етичні аспекти такого впливу. Саме в такому багатоаспектному вияві концепт предиктивної юстиції становить об'єкт даного дослідження.

Предметом цього дослідження виступає вищезначений об'єкт в рамках дії адміністративного права, адміністративної юстиції, адміністративно-правової науки загалом та перспективи запровадження і застосування такої технології в адміністративному судочинстві України.

Цілком зрозумілим є те, що як і будь-який феномен, практичне запровадження якого відбувається тут і зараз

та розпочалось відносно нещодавно, предиктивна юстиція є явищем доволі малодослідженим в юридичній науці в цілому та в науці адміністративного права зокрема. Втім, актуальність такого дослідження є очевидною як з причин балансу між передбачуваністю та несправедливою ригідністю правозастосування у разі його некоректності у практичному сенсі, так і з суто наукових міркувань, оскільки аналіз адміністративно-правової норми та практики її застосування на максимально можливому масиві даних дозволить проаналізувати її ефективність та раціональність на якісно новому рівні.

Метою даного дослідження ми бачимо окреслення базових концептів предиктивної юстиції в адміністративному праві та стимулювання подальшої наукової дискусії щодо них.

Під час здійснення даного дослідження нами буди використані такі загальнонаукові методи дослідження, як діалектичний, системний, історичний та логічний. Щодо галузевих методів дослідження, то нами був використаний формально-юридичний метод, порівняльно-правовий метод та інші.

Виклад основного матеріалу. Зважаючи на стрімкий розвиток даної технології упродовж останніх трьох років, усталеного визначення «предиктивне правосуддя» ще не існує, саме тому заради надання найбільш точної та повної дефініції цьому явищу, необхідно проаналізувати його особливості.

Найвагомішою особливістю є те, що предиктивне правосуддя здійснюється штучним інтелектом. Згідно з авторським визначенням вченого Понкіна І.В., штучний інтелект – це штучна складна кібернетична комп'ютерно-програмна система з когнітивно-функціональною архітектурою і власними або доданими обчислювальними потужностями необхідних емоцій і швидкодії, що володіє:

- властивостями субстантивності (включаючи певну суб'єктність, у тому числі як інтелектуального агента) і в цілому автономності;

- високорівневими можливостями сприймати і моделювати навколишні образи і символи, відносини, процеси і обстановку, приймати і реалізовувати свої рішення, аналізувати і розуміти власні поведінку і досвід, самостійно моделювати і коригувати для себе алгоритми дій, відтворювати когнітивні функції, у тому числі пов'язані з навчанням, взаємодією з навколишнім світом і самостійним вирішенням проблем;

- здібностями адаптувати свою власну поведінку, автономно навчатися самостійно;

- здатністю до комунікації з іншими штучними інтелектами, виконувати певні антропоморфно-адаптовані (конвенціонально відносяться до прерогативи людини) когнітивні (у тому числі - пізнавально-аналітичні і творчі, а також пов'язані з самоусвідомленням) функції, враховувати, накопичувати і відтворювати досвід (у тому числі - людський) [1, с. 94-95].

Вченими Черке П., Грігене Ю. и Сірбікіте Г. обгрунтовано вказується на відмінності штучного інтелекту від інших комп'ютерних систем. Різниця полягає в тому, що перший «здатний навчати себе на основі накопиченого досвіду. Ця унікальна функція дозволяє штучному інтелекту діяти по-різному в аналогічних ситуаціях, в залежності від раніше виконаних дій» [2, с. 377].

Законодавець, у свою чергу, вказує, що «завданням адміністративного судочинства є справедливе, неупереджене та своєчасне вирішення судом спорів у сфері публічно-правових відносин з метою ефективного захисту прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб від порушень з боку суб'єктів владних повноважень» [3]. Це надає нам критерії необхідних якостей судді під час здійснення ним своїх повноважень: справедливість, неупередженість, своєчасність вирішення справи. Розглянемо, чи здатен буде штучний інтелект від-

повідати даним характеристикам судді в адміністративному судочинстві.

Справедливість. Справедливість – одна з основних засад права, є вирішальною у визначенні його як регулятора суспільних відносин, одним із загальнолюдських вимірів права. Зазвичай справедливість розглядають як властивість права, виражену, зокрема, в рівному юридичному масштабі поведінки й у пропорційності юридичної відповідальності вчиненому правопорушенню [4]. Два аспекти справедливості (змістовний і формальний) відбивають дві сторони проблеми справедливості у праві, що стосуються критерію оцінки справедливості чи несправедливості закону, з одного боку, і його застосування в конкретних справах – з іншого. Але незалежно від того, схвалюємо ми чи ні змістовну концепцію справедливості, на якій базується закон, ми можемо і повинні розглядати правову систему з погляду формальної справедливості. Суть формальної справедливості полягає в послідовному (тобто безсторонньому, об'єктивному) застосуванні правил. І саме на ній як безумовних мінімальних вимогах моралі стосовно права робить акцент правовий позитивізм. Від штучного інтелекту вимагатиметься здатність до прийняття справедливого рішення з формальної та змістовної точки зору. Питання, чи буде такий суддя володіти даною здатністю насамперед залежатиме від того, за допомогою яких алгоритмів вона відображається у механізмі його роботи і чи будуть ці алгоритми взагалі працювати ефективно.

Неупередженість. Єдина характеристика принципу неупередженості в адміністративному праві знаходиться у проекті закону «Про адміністративну процедуру». Відповідно до ст. 10 даного законопроекту: «Адміністративний орган забезпечує однакове ставлення до всіх учасників адміністративного провадження. Не допускається будь-яка неправомірна заінтересованість адміністративного органу в результатах розгляду та вирішення справи. Адміністративний орган запобігає виникненню конфлікту інтересів, не допускаючи участі посадових осіб у розгляді та вирішенні справи, якщо це пов'язано або може бути пов'язано з їх особистою, прямою чи опосередкованою (непрямою) заінтересованістю у результатах розгляду та/або вирішенні справи або з інтересами їх близьких осіб» [5]. Скоріш за все ця вимога до судді буде дотримана, оскільки в штучного інтелекту відсутній людський фактор, який іноді може впливати на винесення рішення людиною-суддею. Зрештою, досить актуальним для української судової системи є той факт, що комп'ютер неможливо підкупити і він дійсно буде залишатися безстороннім та неупередженим.

Своєчасність вирішення справи. Ця теза характеризується простою фразою – розумні строки. На нашу думку, з цієї стороною роботи судді в адміністративному судочинстві взагалі не виникне жодних проблем, оскільки значною перевагою предиктивного правосуддя буде його здатність до швидкого, змістовного, системного та безперервного аналізу великої кількості даних для винесення того чи іншого рішення у справі.

Отже, предиктивне правосуддя – це такий вид відправлення правосуддя, у ході якого штучний інтелект в якості судді використовує математичні методи, прогностичну аналітику та інші аналітичні прийоми з метою винесення справедливого судового рішення.

Рухаючись до наступного питання нашого дослідження стосовно можливості імплементації предиктивного правосуддя у систему адміністративного судочинства України, слід зазначити, що остання вже є цілісною сформованою системою, яка керується низкою основоположних ідей (принципів). Вважаємо за доцільне згадати їх в контексті нашого дослідження.

Принципи адміністративного судочинства в Україні закріплені у ч. 3 ст. 2 Кодексу адміністративного судочин-

ства України. Вважаємо, що під час розробки принципів запровадження технології предиктивного правосуддя до системи адміністративного правосуддя України, останні повинні розглядатися як такі, що конкретизують положення принципів адміністративного судочинства України.

Водночас, визначальним є процес диференціації та виокремлення тих принципів адміністративного судочинства, на які безпосередньо буде впливати така імплементація. На нашу думку, у переліку, що представлений у ст. 2 Кодексу адміністративного судочинства, далеко не всі принципи зазнають потенціального впливу технології предиктивного правосуддя. Так, наявність цього інструменту ніяк не впливатиме на обов'язковість судового рішення, не позбавить можливості апеляційного перегляду та касаційного оскарження справи у випадках, передбачених законом та ніяким чином не позначиться на відшкодуванні судових витрат (хіба що самі витрати будуть значно меншими). Однак, зміст та обсяг таких принципів, як верховенство права; рівність учасників перед законом і судом; гласність і відкритість судового процесу та його повне фіксування технічними засобами; змагальність сторін, диспозитивність та офіційне з'ясування всіх обставин у справі; розумність строків розгляду справи судом та неприпустимість зловживання процесуальними правами може зазнати суттєвих змін під час використання даної технології.

Саме тому вихідним положенням нашої системи принципів ми вважаємо відповідність предиктивного правосуддя вимогам верховенства права, гласності та відкритості судового процесу, змагальності та диспозитивності, розумності строків та неприпустимості зловживання процесуальними правами.

У контексті конкретизації даного положення, доцільно проаналізувати зміст релевантних нормативних напрацювань у цьому напрямку. Мова у даному випадку йде про Європейську етичну хартію про використання штучного інтелекту в судових системах, прийнятій Європейською Комісією з ефективності правосуддя на її 31 пленарному засіданні у Страсбурзі, 3-4 грудня 2018 року [6]. Зокрема, в ній сформульовано п'ять вихідних принципів використання технологій на основі штучного інтелекту (до яких, безумовно, слід віднести предиктивне правосуддя) в судових системах, а саме:

- 1) Принцип поваги до основних прав;
- 2) Принцип недискримінації;
- 3) Принцип якості та безпеки;
- 4) Принцип прозорості, неупередженості та справедливості;
- 5) Принцип «під контролем користувача».

Вищезначені принципи охоплюють функціональні аспекти використання предиктивного правосуддя, а отже, потребують критичного переосмислення їх змісту у відповідності до сформульованого нами вихідного положення.

Так, перший принцип означає, що у разі використання такого інструменту для вирішення суперечки або для сприяння у прийнятті судових рішень, важливо забезпечити, щоб вони не порушували базові гарантії. В контексті нашого переосмислення це означає відповідність принципу верховенства права.

У свою чергу, другий принцип враховує здатність цих методів як розкривати існуючу дискримінацію шляхом групування або класифікації даних, так і відтворювати та посилювати таку дискримінацію шляхом детермінованих аналізів. Проте у змістовному плані ми вважаємо, що цей принцип охоплюється концептом верховенства права. Однак його окреме виділення продиктоване особливою чутливістю даного аспекту до застосування даної технології.

Між іншим, третій принцип представляє собою концентровану вимогу щодо належного рівня організації процесу навчання технології на основі великих масивів

даних. Зокрема, дизайнери моделей машинного навчання повинні мати можливість широко використовувати досвід експертів відповідної системи правосуддя (суддів, прокурорів, юристів тощо) та дослідників або викладачів у галузі права та соціальних наук (наприклад, економістів, соціологів та філософів). Створення змішаних команд проєктів за коротких циклів проєктування для створення функціональних моделей є одним із організаційних методів, що дає можливість використовувати цей мультидисциплінарний підхід. Ці проєктні групи повинні постійно ділитися існуючими етичними гарантіями та вдосконалюватись, використовуючи зворотний зв'язок. Дані, засновані на судових рішеннях, що вводяться в програмне забезпечення, яке реалізує алгоритм машинного навчання, повинні надходити із сертифікованих джерел і не повинні змінюватись, поки вони фактично не використовуються механізмом навчання. Тому весь процес повинен бути простежуваним, щоб переконатися, що жодна зміна не змінила зміст чи сенс рішення, яке обробляється. Створені моделі та алгоритми також повинні мати здатність зберігатись і виконуватись в безпечному середовищі, щоб забезпечити цілісність і нематеріальність системи.

Що стосується четвертого принципу, його вимога полягає в тому, що необхідно досягти балансу між інтелектуальною власністю певних методів обробки та потребою у прозорості (доступ до процесу проєктування), неупередженості (відсутність упередженості), справедливості та інтелектуальної цілісності (пріоритетність інтересів справедливості) при використанні інструментів, які можуть мати правові наслідки або можуть істотно вплинути на життя людей. Слід уточнити, що ці заходи застосовуються до всього ланцюга проєктування та експлуатації, оскільки процес відбору, якості та організація даних безпосередньо впливають на етап навчання системи. Найбільш очевидна технічна вимога в цьому аспекті – наявність повної технічної прозорості (наприклад, відкритий вихідний код та документація). Система також може бути пояснена зрозумілою мовою (щоб описати, як виробляються результати), повідомляючи, наприклад, про характер пропонованих послуг, розроблені інструменти, ефективність та ризики помилок. Незалежні органи влади або експерти можуть покласти на себе завдання сертифікації та аудиту методів обробки або надання консультацій заздалегідь.

Зауважимо, що останній принцип передбачає високий рівень автономності користувачів (насамперед, сторін) такої системи, яка (автономність) повинна бути підвищена та не обмежена за допомогою використання інструментів та служб штучного інтелекту. Крім того, автономність передбачає високий рівень поінформованості користувача про систему та її функціонал, що передбачає певні вимоги до мовного забезпечення такого функціоналу. Він також повинен бути чітко поінформований про будь-яку попередню обробку справи штучним інтелектом до або під час судового процесу і мати право заперечення, щоб його справа була розглянута судом безпосередньо за змістом статті 6 ЄКПЛ.

З огляду на вищевикладене, систему принципів, на яких базуватиметься процес імплементації предиктивного правосуддя до системи адміністративного судочинства України можна викласти наступним чином:

1) Відповідність предиктивного правосуддя вимогам верховенства права, гласності та відкритості судового процесу, змагальності та диспозитивності, розумності строків та неприпустимості зловживання процесуальними правами;

2) Предиктивне правосуддя повинно реалізовуватись з метою мінімізації проявів дискримінації та не ставати причиною таких проявів;

3) Предиктивне правосуддя повинно мати якісну та безпечну структуру машинного навчання;

4) Навчання та організація системи предиктивного правосуддя повинно бути прозорим та неупередженим;

5) Користувачі системи (учасники та суд) повинні мати належно забезпечений ступень автономності використання системи з метою якнайкращої реалізації своїх процесуальних функцій.

У процесі розгляду теоретичних та практичних аспектів перспектив імплементації предиктивного правосуддя, постає справедливе питання: чи повинно взагалі правосуддя бути предиктивним?

Звертаючись до теорії права, варто наголосити що одним із загальних принципів права є принцип правової визначеності. Характеризуючи даний принцип слід взяти до уваги актуальну практику Європейського Суду з прав людини та Верховного Суду, які спираються на такі загально-правові категорії як «непорушність прав», «якість та точність закону», «стабільність та остаточність судових рішень», «законні очікування», при застосуванні принципу правової визначеності у справі. Даний принцип передбачає, що норми права допомагають відповідному суб'єкту правових відносин усвідомлювати потенційні наслідки того чи іншого діяння.

«Передбачення судових рішень завжди було метою кожного юриста. Ті, хто звертаються до нього, завжди очікують з більшою чи меншою надією, передбачення юриспруденції взагалі та конкретно кожного вирішення по справі», – підкреслює професор Бруно Дондеро. Дозволяючи їм робити це більш надійно та систематично, ці програми, як правило, вирішують конфлікти за допомогою інших способів, аніж традиційні перед суддею.

Дійсно, якщо обидві сторони дуже точно знають, на що можуть сподіватися, коли перебувають у конфлікті між собою, вони, швидше за все, обиратимуть альтернативне врегулювання.

Насправді, юридичні ухилення осіб від суду мають очевидні переваги: зменшення перевантаженості судової системи, швидкість проваджень, менша вартість. Практика адвокатської професії, ймовірно, буде досить глибоко змінена. Останні «більше не слугуватимуть унікальним інтересам свого клієнта, а радше разом із колегою прагнуть знайти розумне та вигідне рішення в інтересах обох сторін», передбачив Стефан Донте, президент Ради адвокатів у Ліллі. Зважаючи на те, що половина рішень, які щорічно приймає Європейський суд з прав людини, стосується процедур, які є занадто повільними на національному рівні, відхилення є більш ніж вітальним, якщо, звичайно, це відповідає інтересам учасників судових процесів. Деякі, як Антуан Гарапон, шкодують про еволюцію, яка «перетворює практикуючих юристів на допоміжні економічні стратегії та бачить у суді ознаку провалу розумного та сучасного регулювання суперечок».

Наостанок, доцільно розглянути потенційні ризики, які може створювати інститут предиктивного правосуддя, оскільки як і будь-яка технологія окрім переваг, вона може містити в собі і певні недоліки, на які обов'язково слід звернути увагу.

Один з головних ризиків, що створює предиктивне правосуддя, – це заміна верховенства права нормою інтерпретації. «Це програмне забезпечення, як і загальне законодавство, висвітлить правило судового прецеденту. Але вони ніколи не повинні стирати правила, написані законодавцем. В іншому випадку ми стикаємося з ризиком змінити свою ієрархію стандартів», – попереджає Стефан Донте.

Саме тому ці програмні програми, як правило, більш розвинені в англосаксонських країнах (США, Великобританія), ніж у країнах континентального права. Але якою б не була система права, проблематично розглядати юридичні дані, основні характеристики спору та його контекстуальні елементи на одному рівні. «Що стосується великих даних, закон і судова практика – це прості факти: на

тому ж рівні, що і специфіка фабули або темпераменту судді», шкодує Антуан Гарапон.

Наступний значний ризик – це вплив на колектив. Інструменти забезпечують глибокий аналіз попередньої судової практики. Суддя зможе зауважити, наприклад, що 90% його колег прийняли таке ж рішення у подібних випадках. Він відчуватиме тиск зробити те саме або відчужує позбавлення від відповідальності приймати особисте рішення, дотримуючись більшості. Європейська комісія стурбована тим, що «з таким типом здійснення правосуддя рішення судді може бути упередженим внаслідок інерції».

Отже, незалежність та свобода судді можуть опинитися під загрозою програмного забезпечення, яке може обумовити груповий конформізм. «Інструменти прийняття судових рішень повинні бути розроблені та сприйматися як допоміжний засіб для прийняття судових рішень, полегшуючи його роботу, а не як обмеження», – наголосив Європейська комісія. «Повага до принципу незалежності вимагає, щоб кожен міг, а отже, і повинен був прийняти особисте рішення в результаті особистого обґрунтованого вмотивування незалежно від комп'ютерного інструменту». Суддя повинен залишатися головним контролюючим суб'єктом на всіх судових рівнях.

Вже згадуваний Комітет, приєднаний до Ради Європи, також рекомендує звернути увагу на характер та використання даних, коли це не суворо пов'язане з юриспруденцією, попереджаючи, наприклад, ризик використання особи суддів для цілей профілювання. Чи оцінюватимуть суддів як ресторани чи готелі? У США стартап Lex Machina, який спеціалізується на бізнесі інтелектуальної власності, і куплений у 2015 році LexisNexis, вже надає статистику судових рішень на основі судді, а також інформацію про адвокатів протилежної сторони. Це може призвести до розвитку форумових покупок: заявник обиратиме юрисдикцію, виходячи із процесуальних чи змістовних аспектів суду, а правосуддя постане у постіндустріальному суспільстві не як унікальна та виключна функція держави, а як бізнес-стартап.

Тим важливішим є те, що судді залишаються відповідальними за судову процедуру, оскільки алгоритми не завжди прозорі та виникають питання стосовно якості даних, на яких вони ґрунтуються. Хоча Northpointe відмовляється розкривати свій алгоритм Compas, велике розслідування під керівництвом американського сайту ProPublica показує, що колір шкіри підозрюваних дає різні результати. Аналіз Compas, зроблений ProPublica, показав, що «формула, швидше за все, помилково позначає чорних підсудних як майбутніх злочинців, тоді як білих підсудних більш імовірно вважають з низькими ризиками». Програмне забезпечення не просто відтворює дискримінацію, яка вже існує на території країни, а навіть ще більше її закріплює.

Якщо не зважати уваги на загальноприйнятий стереотип, що штучний інтелект створений для вдосконалення будь-якої сфери суспільних відносин, чи не існує реального ризику, що консервативні алгоритми, засновані на теоретичній юриспруденції, блокують еволюцію та вдосконалення закону? Іншими словами, чи має минуле диктувати майбутнє? Ці алгоритми працюють на основі попередніх ситуацій: це справжнє обмеження. Якщо судді та адвокати дозволяють собі керуватися результатами цих програм, це може уповільнити адаптацію закону до суспільства.

Однак для Яніка Менекера, магістрату, відрядженого до Ради Європи, швидка зміна правових норм сама по собі є технічним обмеженням для алгоритмів. Правові норми не розвиваються лінійно, як у жорстких науках, де нові правила доповнюють старіші, не обов'язково їх скасовуючи. У системах континентального права, якщо основний текст зміниться, вся судова практика, заснована на цьому тексті, буде відкинута.

Висновки. Отже, предиктивне правосуддя повинно бути впроваджено з дотриманням наступних правил:

По-перше, він повинен бути прозорим. «Якщо прогностична справедливість не хоче в кінцевому підсумку розглядатись як ворожіння, таємниче та залякує як древні оракули, або як новий інструмент підкупу суду, воно повинно розкривати свої алгоритми, а не ховатися за комерційною таємницею», – застерігає Антуан Гарапон.

По-друге, так звана нейтральність алгоритмів не повинна нас обманювати. Алгоритми частково відображають дані, які їм подають, про що свідчить корупція Майкрософт-чатботу у Twitter. Лише через 24 години після його запуску «нейтральний» штучний інтелект почав розмішувати расистські коментарі.

Необхідно також забезпечити дотримання процесуальної справедливості та змагальності процесу. Це правило є досить актуальним саме для адміністративного процесу, де однією із сторін виступає суб'єкт владних повноважень, а з іншої – «звичайна» юридична чи фізична особа заради уникнення ситуацій зловживання своїм становищем та процесуальними правами.

Наприкінці варто зазначити, що комп'ютеризація привнесе безсумнівну користь. Наприклад, учасники справи зможуть моментально отримати запис засідання, замість того, щоб чекати протокол. Самі процеси будуть проходити набагато швидше, а коштувати – дешевше, що позитивно вплине на доступність правосуддя.

Наостанок варто процитувати Антуана Гарапона, який влучно зазначає, що «право не є предиктивним, коли

особа не знає правил застосування такої правової норми». У цьому полягає цінність юриста, а саме – судді, відповідно до теми дослідження, який добре володіє правилами інтерпретації та застосування права. Питання, чи буде здатен штучний інтелект у якості судді, майстерно та влучно застосовувати внесені в нього відповідні алгоритми правозастосування.

Подібний алгоритм може бути надзвичайно корисний для ефективного кейс-менеджменту в умовах постійного збільшення навантаження. Зокрема, можуть бути належним чином визначені справи, в яких порушення є найбільш вірогідним. Однак допоміжні механізми необхідно відрізнити від власне прогнозованого правосуддя. Так звані системи штучного інтелекту або науки про дані, що здатні надавати підтримку юридичним консультаціям, допомогти у прийнятті рішень, повинні діяти в умовах прозорості та справедливої обробки, сертифікованих експертом, незалежним від оператора.

Обробка судових даних системами штучного інтелекту або методами, отриманими з наукових даних, скоріш за все, забезпечить прозорість функціонування правосуддя, зокрема, покращивши передбачуваність застосування закону та послідовність судової практики. Така обробка повинна здійснюватися з дотриманням основних прав, гарантованих міжнародними актами, зокрема Європейською конвенцією про права людини та Конвенцією про захист персональних даних, та національним законодавством, що локально захищає права та свободи учасників судового процесу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Понкін І.В., Редькіна А.І. Искусственный интеллект с точки зрения права // Вестник Российского университета дружбы народов. Серия: Юридические науки. 2018. Т. 22. № 1. С. 91–109
2. Čerka, P., Grigienė, J. & Širbikytė, G. (2015) Відповідальність за збитки, заподіяні штучним інтелектом. Огляд комп'ютерного права та безпеки. 31 (3), 376–389.
3. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 року в редакції від 01.01.2020 року [Текст] [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>.
4. Ларина О. С., Овчинський В. С. Штучний інтелект. Етика і право. [Текст]: книга / О. С. Ларина, В. С. Овчинський. – Москва: Книжный мир, 2020 – 192 с.
5. Проект Закону України «Про адміністративну процедуру» № 9456 від 28.12.2018 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=65307
6. Європейська етична хартія про використання штучного інтелекту в судових системах, прийнята Європейською Комісією з ефективності правосуддя на 31 пленарному засіданні (Страсбург, 3-4 грудня 2018 р.).